

Bölüm 13

GRAY'İN PEKİŞTİREÇ DUYARLILIK TEORİSİ VE PSİKOPATOLOJİ¹

Yusuf BİLGE²
H. Özlem SERTEL BERK³

Giriş

Pekiştireç Duyarlılık Teorisi (PDT), pekiştirece duyarlılığın ve kişiliğin yanı sıra psikopatolojide de gözlemlenen bireysel farklılıkların altında yatan Davranışsal İnhibisyon Sistemi (DİS), Davranışsal Aktivasyon Sistemi (DAS) ve Dövüş-Kaç Sistemi (DKS) olarak kavramsallaştırılan beynin üç majör alt sistemi olduğunu ileri süren nörobiyolojik temelli bir teoridir (Corr, 2004, 2008; Gray & Mc Naughton 2000). Kişilikle ilgili motivasyon temelli teorilerinden biri olan PDT, günümüzde en fazla araştırılan ve yorumlanan teoriler arasında yer almaktadır (Smillie & Jackson, 2006; Dissabandara & ark., 2012).

Bu çalışmadaki temel amacımız, Pekiştireç Duyarlılık Teorisi'nin psikopatolojiye ilişkin temel varsayımlarını ve bu teoride yer alan sistemlerle spesifik psikopatoloji türleri arasındaki ilişkilere yönelik yapılan çalışmalardan örnekler sunarak sonuçları tartışmaktır. PDT ve psikopatoloji konusunda yurtdışında sayısız çalışma olmasına rağmen bu konuda ülkemizde birkaç çalışma dışında araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmamızın ikincil amacı, ülkemiz araştırmacılarının dikkatini bu teoriye çekerek bu konuda çalışmalar yapılmasına katkı sağlamaktır.

Eysenck'in kişilik teorisinde (PEN Model) kişiliğin temel boyutları psikotizm, dışadönüklük ve nörotisizmdir. Bu teoriye göre, kişiliğinin bu üç boyutla sınıflandırılmasının yanı sıra bu boyutlardaki uçlarda oluş ve boyutların karşılıklı etkileşimleri psikopatolojiyle ilgilidir ve psikiyatrik bozukluklar esas itibarıyla normallikle bağlantılı ve onun sürekliliği olarak ele alınmalıdır (Eysenck, 1987). Gray'in teorisinde ise (1970, 1991) temel kişilik boyutları "*anksiyete*" ve "*dürtüsellik*" olarak adlandırılmıştır. Anksiyete boyutu cezayla duyarlılıkla dolayısıyla DİS faaliyetiyle ilişkilirken dürtüsellik boyutu ödüle duyarlılıkla dolayısıyla DAS faaliyetiyle ilişkilidir. PDT'de dışadönüklük yüksek DAS düşük DİS faaliyetinin, içedönüklük ise tersine bir durum olan yüksek DİS düşük DAS faaliyetinin sonucu olarak değerlendirilir. Gray'in teorisinde nörotizm ise DİS ve DAS'ın ortak faaliyetinin bir sonucu olarak tanımlanır. (Heubeck, Wilkinson & Cologon, 1998). Yani, ödüle veya cezaya duyarlılığın yüksekliği kişiyi nörotikleştiren temel unsurdur ve psikopatolojiyle bağlantılıdır. Bir

¹Bu çalışma Dr. Yusuf BİLGE'nin (2014) doktora tezinin bir bölümünü içermektedir.

²Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Psikoloji Bölümü, yusuf.bilge@izu.edu.tr

³Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü, osberk@istanbul.edu.tr

Sonuç

Bu çalışmada DİS ve DAS boyutlarında uçlarda olan bireylerin psikopatoloji oluşumu açısından yüksek risk taşıdıkları ve her iki sistemin de normalden yüksek ve/veya düşük aktivitesinin psikopatolojinin farklı tiplerinin altında yattığı iddialardan hareketle yapılan araştırmalar incelenmiştir. Araştırmalarda elde edilen sonuçlar tamamen birbirleriyle örtüşmeseler de genel olarak şu çıkarımlarda bulunulabilir: (1) aşırı (yüksek ve/veya düşük) BIS ve BAS faaliyetleri birçok psikopatolojik semptomla birlikte görülmektedir, (2) BIS ve/veya BAS duyarlılıklarının farklı kombinasyonları spesifik psikopatoloji türleriyle ilişkilidir, (3) psikolojik rahatsızlıkların ödüle veya cezaya duyarlılıkları göz önünde bulundurularak PDT kapsamında etkili psikoterapi programları geliştirmek ve uygulamak mümkündür.

Kaynakça

- Bijttebier, P., Beck, I., Claes, L. & Vandereycken, W. (2009). "Gray's reinforcement sensitivity theory as a framework for research on personality-psychopathology association. *Clinical Psychology Review*, 29: 421-430
- Bilge, Y. (2014). Coolidge Eksen İki Envanteri Plus'ın türkçe adaptasyonu ve DSM-5'te yer alan kişilik bozukluklarının davranışsal inhibisyon ve davranışsal aktivasyon sistemleriyle ilişkilerinin incelenmesi. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilge, Y. & Berk, H.Ö.S. (2017). The relationships between behavioral inhibition and behavioral activation systems with personality disorders in cluster B and C. *Social Sciences Studies Journal*. 3 (12), 1850-1866. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26449/sss.217>
- Bilge, Y. & Bilge, Y. (2018). Behavioral inhibition and behavioral activation system levels, and DSM-5 psychopathological symptoms in Turkish adolescents. *International Review of Humanities and Scientific Research*, 3 (1), 88-98.
- Balodis, S. R. S., Thomas, A. C. & Moore, S. M. (2014). Sensitivity to reward and punishment: Horse race and EGM gamblers compared. *Personality and Individual Differences*, 56, 29-33.
- Caseras, X., Torrubia, R. & Farré, J. M. (2001). Is the behavioral inhibition system the core vulnerability for cluster C personality disorders?. *Personality and Individual Differences*, 31:349-359.
- Claes, L., Vertommen, S., Smits, D. & Bijttebier, P. (2009). Emotional reactivity and self-regulation in relation to personality disorders. *Personality and Individual Differences*, 47:948-953
- Corr, P. J. (2004). Reinforcement sensitivity theory and personality. *Neuroscience Biobehavioral Reviews*, 28(3), 317-332.
- Dissabandara, L. O., Loxton, N. J., Dias, S. R., Daglish, M. & Stadlin, A. (2012). Testing the fear and anxiety distinction in the BIS/BAS scales in community and heroin-dependent samples. *Personality and Individual Differences*, 52 (8):888-892
- Eysenck, H.J. (1987). The definition of personality disorders and criteria appropriate for their description. *Journal of Personality Disorders*, 1(3): 211-219, The Guilford Press.
- Fossati, A., Barratt, E. S., Borroni, S., Villa, D., Grazioli, F., & Maffei, C. (2007). Impulsivity, aggressiveness, and DSM-IV personality disorders. *Psychiatry Research*, 149(1-3), 157-167.
- Foster, J. D. & Trimm, R. F. (2008). On being eager and uninhibited: narcissism and approach-avoidance motivation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(7):1004-1017.
- Fullana, M.À., Mataix-Cols, D., Trujillo, J. L., Caseras, X., Serrano, F., Alonso, P. & Torrubia, R. (2004a). Personality characteristics in obsessive-compulsive disorder and individuals with subclinical obsessive-compulsive problems. *British Journal of Clinical Psychology*, 43(4):387-398.
- Fullana, M. A., Mataix-Cols, D., Caseras, X., Alonso, P., Manuel M.J., Vallejo, J. & Torrubia, R. (2004b). High sensitivity to punishment and low impulsivity in obsessive-compulsive patients with hoarding symptoms. *Psychiatry Research*, 129(1):21-27.
- Gaher, R. M., Hahn, A. M., Shishido, H., Simons, J. S., & Gaster, S. (2015). Associations between sensitivity to punishment, sensitivity to reward, and gambling. *Addictive Behaviors*, 42, 180-184.
- Gray, J. A. (1970). The psychophysiological basis of introversion-extraversion. *Behavior Research and Therapy*, 8(3):249-266.

- Gray, J. A. (1982). The neuropsychology of anxiety: an enquiry in to the functions of the septo-hippocampal system. Oxford: Oxford University Press,
- Gray, J. A. (1991). Neural Systems of motivation, emotion and affect. In J. Madden (Ed.), *Neurobiology of Learning, Emotion And Affect* (pp.273–306). New York: Raven Press.
- Gray, J. A. & McNaughton, N. (2000). The neuropsychology of anxiety: an enquiry in to the functions of the septo-hippocampal system (2nd Edit). Oxford: Oxford University Press.
- Harnett, P. H., Loxton, N. J. & Jackson, C. J. (2013). Revised reinforcement sensitivity theory: implications for psychopathology and psychological health. *Personality and Individual Differences*, 54(3): 432-437.
- Heubeck, B. G., Wilkinson, R. B. & Cologon, J.(1998). A second look at Carver and White's (1994) BIS/BAS scales. *Personality and Individual Differences*, 25(4): 785-800.
- Hundt, N. E., Williams, A. M., Mendelson, J. & Nelson-Gray, R. O. (2013). Coping mediates relationships between reinforcement sensitivity and symptoms of psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 54(6): 726-731.
- Kasch, K. L., Rottenberg, J., Arnow, B. A. & Gotlib, I. H. (2002). Behavioral activation and inhibition systems and the severity and course of depression. *Journal of Abnormal Psychology*, 111(4): 589.
- Kimbrel, N. A., Cobb, A. R., Mitchell, J. T., Hundt, N. E. & Nelson-Gray, R. O. (2008). Sensitivity to punishment and low maternal care account for the link between bulimic and social anxiety symptomology. *Eating Behaviors*, 9(2): 210-217.
- Kimbrel, N. A., Cobb, A. R., Mitchell, J. T. & Nelson-Gray, R.O. (2010). An examination of the relationship between behavioral approach system (BAS) sensitivity and social interaction anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 24(3): 372-378.
- Kimbrel, N. A., Mitchell, J. T., Hundt, N. E., Robertson, C. D. & Nelson-Gray, R. O. (2012). BIS and BAS interact with perceived parental affectionless control to predict personality disorder symptomatology. *Journal of Personality Disorders*, 26(2): 203-212.
- Kingsbury, A., Coplan, R. J., Weeks, M. & Rose-Krasnor, L. (2013). Covering all the BAS's: A closer look at the links between BIS, BAS, and socio-emotional functioning in childhood. *Personality and Individual Differences*. 55 (5): 2013, 521–526.
- Kramer, S., Rodríguez, B. F., & Kertz, S. J. (2015). Predicting socially anxious group membership using reinforcement sensitivity theory. *Personality and Individual Differences*, 86, 474-476.
- Lootens, C. M. (2010). An examination of the relationships among personality traits, perceived parenting styles, and narcissism. Doctoral Dissertation, University of North Carolina at Greensboro.
- Loxton, N. J., & Tipman, R. J. (2017). Reward sensitivity and food addiction in women. *Appetite*, 115, 28-35.
- Mashroufi, P., Dolatshahi, B., Khani, P.M., Pourshahbaz, A. & Mohammadi, F. (2016). Explaining the psychological symptoms in students based on Gray's Biological Models of Personality. *International Journal of Applied Behavioral Sciences (IJABS)*, 3 (1), 18-24.
- Mueller, A., Claes, L., Mitchell, J. E., Faber, R. J., Fischer, J. & De Zwaan, M. (2011). Does compulsive buying differ between male and female students?. *Personality and Individual Differences*, 50(8): 1309-1312.
- Müller, A., Claes, L., Georgiadou, E., Möllenkamp, M., Voth, E. M., Faber, R. J., ... & de Zwaan, M. (2014). Is compulsive buying related to materialism, depression or temperament? Findings from a sample of treatment-seeking patients with CB. *Psychiatry Research*, 216(1), 103-107.
- Muris, P. Meesters, C., De Kanter, E. & Timmerman, P. E. (2005). Behavioural inhibition and behavioural activation system scales for children: Relationships with Eysenck's personality traits and psychopathological symptoms. *Personality and Individual Differences*, 38(4): 831-841.
- Park, S. M., Park, Y. A., Lee, H. W., Jung, H. Y., Lee, J. Y. & Choi, J. S. (2013). The effects of behavioral inhibition/approach system as predictors of internet addiction in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 54(1): 7-11.
- Pastor, M. C., Ross, S. R., Segarra, P., Montañés, S., Poy, R. & Moltó, J. (2007). Behavioral inhibition and activation dimensions: Relationship to MMPI-2 indices of personality disorder. *Personality and Individual Differences*, 42: 235–245.
- Pickering, A. & Corr, P. J. (2008). J.A. Gray's reinforcement sensitivity theory (RST) of personality. In Boyle, J.G., Matthews, G. & Saklofske, D.H. (Eds.), *Sage handbook of personality theory and assessment : Personality theories and models*, (pp.239-256) London: Sage Publications.
- Pickering, A.D. & Gray, J.A. (1999). The Neuroscience of personality. in L.A. Pervin & O.P. John (Eds.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (2nd ed.) (pp. 277–299) New York: Guilford Press.
- Pickett, S. M., Baarden, J. R. & Orcutt, H. K.(2011). Experiential avoidance as a moderator of the rela-

tionship between behavioral inhibition system sensitivity and posttraumatic stress symptoms. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(8): 1038-1045.

Quay, H. C. (1988). The behavioral reward and inhibition system in childhood behavior disorder. L.M. Bloomingdale (Ed.), *Attention Deficit Disorder*, 3:176-186.

Ross, S. R., Keiser, H. N., Strong, J. V. & Webb, C. M. (2013). Reinforcement sensitivity theory and symptoms of personality disorder: specificity of the BIS in cluster C and BAS in cluster B. *Personality and Individual Differences*, 54(2): 289-293.

Segarra, P., Ross, S. R., Pastor, M. C., Montañés, S., Poy, R. & Moltó, J. (2007). MMPI-2 predictors of Gray's two-factor reinforcement sensitivity theory. *Personality and Individual Differences*, 43(3): 437-448.

Slobodskaya, H. R. (2007). The associations among the big five, behavioural inhibition and behavioural approach systems and child and adolescent adjustment in Russia. *Personality and Individual Differences*, 43(4): 913-924.

Slobodskaya, H. R., Safronova, M. V., Knyazev, G. G. & Wilson, G. D. (2001). Reactions of Russian adolescents to reward and punishment: A cross-cultural study of the Gray-Wilson Personality Questionnaire. *Personality and Individual Differences*, 30(7): 1211-1224.

Smillie, L. D. & Jackson, C. J. (2006). Functional impulsivity and reinforcement sensitivity theory. *Journal of Personality*, 74(1): 47-84.

Soler, J., Vega, D., Elices, M., Feliu-Soler, A., Soto, À., Martín-Blanco, A. & Pascual, J. C. (2014). Testing the reinforcement sensitivity theory in borderline personality disorder compared with major depression and healthy controls. *Personality and Individual Differences*, 61: 43-46.

Spencer, C. C., Foster, J. D., & Bedwell, J. S. (2017). Structural relationships among the revised reinforcement sensitivity theory and grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of personality disorders*, 1-14.

Taymur, İ. & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154.

Vervoort, L., Wolters, L. H., Hogendoorn, S. M., De Haan, E. Boer, F. & Prins, P. J. (2010). Sensitivity of Gray's behavioral inhibition system in clinically anxious and non-anxious children and adolescents. *Personality and Individual Differences*, 48(5): 629-633.

Wilson, D., & O'Connor, E. L. (2017). Mindfulness, personality and disordered eating. *Personality and Individual Differences*, 119, 7-12.